

## РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Ху Менюнь  
 «Жанр капричіо у фортепіанній творчості китайських композиторів»,  
 представлене на здобуття ступеня доктора філософії  
 за спеціальністю 025 – «Музичне мистецтво»,  
 галузь знань 02 – «Культура і мистецтво»

Сучасний глобалізований світ вимагає від музиканта-виконавця глибокого розуміння різних міжкультурних зв'язків. Представники китайської піаністичної школи сьогодні демонструють колосальні успіхи на світовій арені, проте внутрішній, семантичний бік сучасної музики Піднебесної часто залишається «загадкою» для європейського слухача та виконавця.

Дисертація Ху Менюнь дозволяє досягнути приховані сенси вагомій частини китайського фортепіанного репертуару, оскільки вона присвячена надзвичайно цікавому та глибокому феномену взаємодії західноєвропейської музичної традиції та багатовікової китайської філософсько-естетичної думки. Жанр капричіо, який у європейській свідомості міцно асоціюється з імпровізаційною свободою, віртуозним блиском та певною ексцентричністю, на китайському ґрунті набуває абсолютно нових, несподіваних обрисів. В зв'язку з цим підкреслимо, що *актуальність теми* представленого дослідження є очевидною і не викликає сумніву.

*Матеріалом* дослідження обрано фортепіанні твори провідних китайських композиторів XX–XXI століть Сан Тонга, Го Цзужуна, Чу Ванхуа, Ван Цзяньчжуна, Ян Шуанчжі, Цзян Ваньтуна. Дисертантка акцентує увагу на еволюції жанру капричіо а також похідних від нього (фантазія, рапсодія та ін.) від ранніх спроб адаптації фольклору до створення масштабних симфонізованих концертних творів.

*Метою* свого дослідження авторка обрає визначення шляхів розвитку жанру капричіо у китайському фортепіанному мистецтві, застосовуючи комплексний підхід та низку наукових методів, серед яких, історико-

контекстуальний, філософсько-естетичний, жанрово-стильовий, феноменологічний, типологічний, компаративний, інтерпретаційний, цілісного музикознавчого аналізу.

В науковій праці Ху Менюнь послідовно розв'язується низка важливих наукових завдань, що підтверджує вагому наукову новизну дослідження.

У дисертації *вперше*: «комплексно вивчається жанр капричіо в китайському фортепіанному мистецтві; визначаються шляхи розвитку капричіо у китайському музичному, зокрема фортепіанному, мистецтві XX-XXI століть в контексті загальної картини існування жанру; уведено у науковий обіг цілу низку фортепіанних творів із жанровим ім'ям «капричіо», «рапсодія», «фантазія» китайських композиторів Сан Тонга, Го Цзужуна, Чу Ванхуа, Ван Цзянчжуна, Ян Шуанчжі, Цзян Ваньтуна; встановлено унікальні ознаки жанру капричіо у китайській фортепіанній музиці як семантичного маркеру та естетичного принципу, що репрезентує національні музичні традиції; досліджено процес трансформації та еволюції жанру капричіо та його аналогів у фортепіанних творах китайських композиторів; виявлено специфіку композиторської інтерпретації жанру капричіо у фортепіанних творах Сан Тонга, Го Цзужуна, Чу Ванхуа, Ван Цзянчжуна, Ян Шуанчжі, Цзян Ваньтуна; запропоновано типологію жанру капричіо у китайському фортепіанному мистецтві XX-XXI століть; визначено комплекс специфічних виконавських засобів виразності жанру капричіо у китайській фортепіанній музиці» (с. 23-24 дис.).

Основні положення роботи свідчать про глибоке занурення авторки у філософський контекст. Надзвичайно цінним є розгляд фортепіанної фактури крізь призму даоських та чань-буддійських категорій. Застосування концептів «сюй-ши» (порожнеча і наповненість), «ї-цзін» (пейзаж душі, художня ідея-атмосфера) та «цзижань» (природність, спонтанність) до аналізу фортепіанного тексту дозволяє по-новому осягнути саму природу звукодобування, що значно розширює художні межі сучасного фортепіанного виконавства.

Наукова праця має логічну структуру: Вступ, три Розділи із внутрішнім розподілом на підрозділи та висновками, загальні Висновки, Список використаних джерел та Додаток. Дуже бажаним було би включення до роботи додатку з музичними прикладами та посиланнями на виконання аналізованих творів, що надало би більших можливостей для досягнення досліджуваного музичного матеріалу.

Перший розділ присвячений історико-теоретичним передумовам виникнення жанру та його рецепції в Китаї. Вагомим досягненням даної роботи є потужна теоретична база, до якої залучені наукові джерела різних країн, присвячені жанру капричіо у різних видах мистецтва (Агішева (2007); Сікорська (2008; 2012); Тимофєєва (2021); Чжан Тяньтянь (2016); Beaudoin (2021); Bogue (2014); Brindle (1987); Courtot (2009); Feller (1994); Griffiths (2011); Kramer (1996); Larson (2008); Pace (2019); Pepper (2024); Richter (1985); Schwandt (2001); Yang (2019). У другому значному науковому блоці представлено огляд досліджень китайських музикознавців (Гун Їн (2020); Люй Таотао (2022; 2023); Ні Цзяпень (2022); Сунь Хун'ао (2023); У Чжисюань (2020); Цю Менці (2023); Чжен Яо (2020; 2021); Чень Хуа (1999) та ін.), в яких певною мірою аналізуються фортепіанні капричіо китайських композиторів. Авторка переконливо доводить, що капричіо стало для митців своєрідною формою внутрішньої еміграції, «рятівним» простором для збереження індивідуальності в умовах ідеологічного тиску.

Авторка дуже тонко підмічає перехід від зовнішньої віртуозності до лірико-філософської мініатюри, де фортепіано починає «говорити» мовою стародавніх поетів. Вона зазначає, «навіть якщо композитор не вказує конкретного вірша в епіграфі, сама інтонаційна будова мелодій з їх характерними зітханнями, глісандо, що імітують тони китайської мови, апелює до поетичної декламації» (с. 59 дис.). Перекидаючи арку від стародавніх епох до сьогодення, дослідниця висловлює думку про те, що жанр капричіо «став для китайських митців своєрідною формою опору» (с. 60 дис.), уособлення своєрідної «езопової мови» як системи «прихованих сенсів,

імпліцитних повідомлень та завуальованих емоційних станів, зрозумілих лише втаємниченому слухачеві» (с. 61 дис.).

Другий розділ дисертації фокусує увагу на етапі адаптації західної моделі у фортепіанному мистецтві Китаю, про що свідчить переконливо проаналізовані твори Сан Тонга, Го Цзужуна та Чу Ванхуа. Аналізуючи капричіо композиторів-корифеїв, дисертантка визначає їх роль у розвитку жанру фортепіанного капричіо: «жанр-маска у “Капричіо” Сан Тонга; реставрація стародавньої автентичної традиції у “Капричіо” Го Цзужуна; втілення енергії свободи засобами фольклору у “Сінцзянському капричіо”, складних філософських концепцій у “Капричіозній сюїті ‘Звуки Лін’їнь” та створення національного звукового образу інструменту засобами китайської фоніки у “Жасміновій фантазії” Чу Ванхуа» (с. 127 дис.).

Третій розділ присвячений сучасним трактуванням жанру у ХХІ столітті – фортепіанним творам Ван Цзянчжуна, Ян Шуанчжі, Цзян Ваньтуна. Дослідниця представляє процес симфонізації капричіо та вихід китайської національної ідеї на глобальний рівень у творчості Цзян Ваньтуна та Ван Цзянчжуна. Визначаючи місце аналізованих музичних зразків у контексті розвитку жанру капричіо, авторка знайомить нас із такими напрямками, як *лірико-філософська віртуозна мініатюра з національним колоритом* у творчості Ян Шуанчжі, *філософська інтелектуалізована мініатюра* в музиці Ван Цзянчжуна. Зовсім інший вектор – концертної трактовки жанру капричіо, у масштабних творах Цзян Ваньтуна, де залучені фортепіано, симфонічний оркестр та деякі традиційні китайські інструменти.

У Висновках систематизуються основні положення роботи, які формують цілісну картину еволюції жанру. Запропонована авторкою типологія китайського фортепіанного капричіо – «етнографічно-віртуозний, психологічно-філософський, пейзажно-сюїтний типи, лірико-філософська мініатюра, концертне симфонізоване капричіо» (с. 189 дис.) є вагомим внеском у сучасне музикознавство. Також хочеться окремо відзначити розділи тексту, присвячені виконавському аналізу, де є дуже багато цікавих

спостережень щодо виконавських рішень реалізації звукового простору китайських фортепіанних капричіо. Наприклад, порівняння фортепіанної артикуляції з «каліграфічністю дотику китайського митця» (с. 189 дис.) є надзвичайно влучним і відкриває нові горизонти для піаністів, які працюють з цим репертуаром.

Отже, можемо констатувати, що отримані авторкою наукові результати є вельми цінними для сучасного музикознавства, а розроблена наукова концепція має подальшу перспективу вивчення.

Тим часом обов'язок рецензента примушує поділитися своїми міркуваннями та задати здобувачці декілька запитань:

1. Ви дуже влучно описуєте категорію «ї-цзін» (художня атмосфера) у контексті творів Чу Ванхуа. Як саме, на Вашу думку, цей філософський концепт змінює відчуття музичного часу у виконавця порівняно з традиційним європейським романтичним *rubato* (як, наприклад, у творах Ф. Шопена або Ф. Ліста)?

2. У дисертації йдеться про імітацію звучання традиційного ансамблю Наньїнь засобами фортепіано, зокрема у творах Яна Шуанчжі. Які психологічні та суто піаністичні установки має сформувати піаніст, щоб уникнути механічного «стукання» при виконанні акордів та форшлагів, зберігаючи при цьому ефект «дихання» акустичного простору?

3. Розглядаючи пейзажно-сюїтний тип капричіо, Ви згадуєте принцип розгортання китайського живописного сувою. Які виконавські засоби (можливо, особливості педалізації чи динамічного планування) допомагають піаністу утримати цілісність розгортання музичної драматургії, враховуючи відсутність звичного для нас принципу контрасту?

4. Чи існують, на Ваш погляд, небезпеки надмірної «європеїзації» китайського капричіо під час виконання його західними піаністами, і в чому саме може проявитися втрата національної ідентичності твору на рівні виконавської інтерпретації?

Наведені запитання і зауваження жодним чином не впливають на

позитивну оцінку дисертаційного дослідження Ху Менюнь. Ступінь актуальності обраної теми, обґрунтованості наукових положень, містить ряд нових і важливих спостережень, побудованих в цілісну наукову концепцію. Висновки, сформульовані у дисертації, свідчать про наукову новизну отриманих результатів та високий професійний рівень авторки. Анотація стисло і сконцентровано передає основні положення праці. Наукові результати дослідження Ху Менюнь, висвітлені у трьох наукових статтях збірок категорії Б, відповідають вимогам МОН України і кількісно, і за змістом. Робота пройшла необхідну апробацію на Міжнародних науково-практичних конференціях. В дослідженні не виявлені порушення академічної доброчесності.

Підсумовуючи все вищенаведене, можемо з впевненістю констатувати, що наукова праця «Жанр капричіо у фортепіанній творчості китайських композиторів» в повній мірі відповідає вимогам МОН України до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво, а її авторка Ху Менюнь заслуговує отримання пошукуваного наукового ступеня.

Кандидат мистецтвознавства, доцент,  
доцент кафедри спеціального фортепіано  
Харківського національного університету  
мистецтв імені І. П. Котляревського

Юрій ПОПОВ